

ПРЕДВИЖДАНЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА ЗЪРНО И МАСЛОДАЙНИ КУЛТУРИ

Актуализирани предвиждания до 2023 година

Юни 2018

доц. д-р Божидар Иванов, д-р Даниела Димитрова

Изпълнител: Екип на *Център за икономически анализи на селското стопанство* към Институт по аграрна икономика – София в асоциирано партньорство с Изследователски институт по храни и аграрна политика на Университета Мисури

Важно: Докладът е изготвен в рамките на проект “*Засилване на аналитичния и публичен капацитет на Центъра за икономически изследвания в селското стопанство – САРА*”, подкрепен от Фондация “Америка за България”.

Всички становища, констатации и/или изводи, изразени в тази публикация, са на авторите и не отразяват непременно позицията на Института по аграрна икономика.

Всички мнения и твърдения, изразени в това или във всяко друго издание на САРА, са такива на техните автори и не отразяват непременно възгледите на Фондация „Америка за България“ или на нейните директори, служители или представители.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	3
Основни макроикономически допускания и глобални тенденции	4
Макроикономически допускания	4
Глобални тенденции при производството и търговията със зърнени и маслодайни култури.....	5
Предвиждания за развитието на производството и търговията на зърнени и маслодайни култури в България	7
Площи	7
Средни добиви	9
Производство.....	10
Пазарна конюнктура	11
Външна търговия	14
Потребление	15
Заключение	17
Продуктови баланси	18
Продуктов баланс при пшеница	18
Продуктов баланс при ечемик	18
Продуктов баланс при царевица.....	19
Продуктов баланс при слънчоглед.....	19
Продуктов баланс при рапица	20
Литература	20

УВОД

Настоящият доклад представя средносрочните предвиждания за развитие на пазара на зърно и маслодайни култури в България, включвайки и кратък поглед в настоящата ситуация пред световното търсене и предлагане. Докладът обхваща петте най-важни култури в тази област – пшеница, царевица, ечемик, слънчоглед и рапица, които се утвърдиха като най-разпространените за последните 20 години. В стойностно изражение през 2017 г., дялът на тези 5 основни култури в общата продукция от отрасъл „Растениевъдство” възлиза на около 73%, а в обема на брутната продукция от цялото земеделие на 49%. За сравнение, същите показатели през 2016 година са били съответно 73% от отрасъл „Растениевъдство” и 50% от цялото земеделие.

В същото време тези култури по данни на МЗХГ съставят около 84% от обработваемата земя в страната през 2017 г., като през 2014 г. този процент дори е достигал 87%. Високата значимост на зърнено-маслодайните култури, както за добавената стойност от земеделие, така и за заетостта на земята е постигната от сравнително малък брой стопанства. Специализираните стопанства в сектор „Зърнени, маслодайни и протеинови култури” са около 19,2 хил.броя, което съставлява приблизително 10% от всички стопанства през 2016 година по данни на Евростат. Това ясно показва, че този сектор понастоящем е гръбнакът на българското земеделие, формиращ преобладаващата част от селскостопанската продукция постигано, с относително малък брой стопанства с висока концентрация на поземлен ресурс и капитал.

Резултатите постигнати и показани в този доклад са установени от екипа на САРА на база проектно моделиране и използване на частично-равновесни модели. Моделът „Зър-

но” е един от четирите секторни модели, използвани в изследванията на САРА, който е свързан както с останалите 3 секторни модела, така и с глобалния пазар на зърно-маслодайни култури посредством ценовите променливи. Моделът е основен в САРА моделирането, служещ за предоставяне на данни за захранване на разходните уравнения в секторните модели „Мляко” и „Месо”, откъдето обратно получава изчисления за брутния обем на продукцията от животновъдство, необходима за изграждане на фуражните раздели на модела.

Новото за актуализирания вариант 2018 година е продължаващото силно световно предлагане при всички обхванати култури, с изключение на ечемика, рекордни исторически нива на стокови запаси. Не са разглеждани евентуални търговски спорове между някои от големите износителки и вносителки при тези култури и не са взети предвид последствията от търговски и други санкции върху Иран. Взета е предвид икономическата и политическата среда в света, известна към първото тримесечие на годината, като е отчетено известното увеличение на петрола и стабилизиране на долара, но не са калкулирани по-сериозни изменения на тези пазари. Предвижданията при пролетните култури (царевица и слънчоглед) са правени на база много ранни наблюдения както за страната, така и за света и по-големи разминавания в предвижданията и реалната ситуация не са изключени.

Основните източници на данни, използвани в модела, продължават да са: НСИ, МЗХГ, ЕВРОСТАТ, FAPRI, FAO и USDA, експертен подход с теренни проучвания и представителни стопанства. Моделните функции работят посредством изчисляване на исторически средни величини на променливите,

обхващайки референтни периоди, които обикновено са с дължина от последните 5-7 години, докато историческото начало на модела е от 1998 година. Последните данни са обновени от 2017 година, като резултатите и показаните индикатори по обхванатите култури отчитат не календарни, а маркетингови години. При пшеница, ечемик и рапица това е периода юни на настоящата – май на следващата година, а при царевица и слънчоглед -

септември на настоящата – август на следващата година. Основен критерий при работата на това моделиране е прилагане на критерия за максимизиране на печалбата, където всички изменения, реструктурирания и движения в една или друга посока са генерирани от промени в доходността, вътре между петте култури и при останалите външни конкурентни растениевъдни производства.

ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДОПУСКАНИЯ И ГЛОБАЛНИ ТЕНДЕНЦИ

Макроикономически допускания

Актуализираните предвиждания вземат предвид очакванията за развитието на макроикономическата среда в страната. Моделът на САРА работи с около 10 ключови макроикономически показатели, чиито стойности се вземат от различни външни източници. Тези макроикономически променливи са външни за модела, като тяхното влияние върху резултатите може да бъде съществено, не заради прякото отражение на пазарната ситуация в страната, а заради значителната способност да променят положението на световния пазар. Българският пазар на зърно и маслодайни култури е много тясно свързан с глобалната конюнктура.

Трябва да се отбележи, че националните макроикономически показатели са силно свързани с икономическата ситуация в света и Европа. Това става чрез цените на горивата, валутните курсове, икономическия растеж, влияещи върху търговията, инфлацията, доходите. Силната икономика, изразяваща се в ниска световна безработица (5,5% по данни на Международната организация по труд), растящи доходи на населението, оптимистични очаквания водят до стабилно търсене на хра-

ни, което поддържа пазара на зърно. Растящите цени на петрола, започнали от 2017 година и продължаващи през 2018 година, превръщат извличането на биогорива от зърнени и маслодайни култури в още по-печеливша дейност. От началото на 2018 г. обаче се отчита натрупване на много дестабилизационни политически и икономически (търговски и митнически) събития, които могат съществено да променят средата, което ще промени не само макроикономическите показатели в страната, но и директно ще се отрази на пазара на тези култури.

Тези макроикономически променливи въздействат, както върху предлагането, най-вече посредством валутните пазари и разходния дефлатор, така и върху потреблението, посредством доходите, инфлацията, безработицата и населението. Разходният дефлатор включва изменението на цените на основните средства за производство в земеделието (горива, електроенергия, торове, препарати и др.), като историческите данни са взети от НСИ, а бъдещото изменение на индекса е ползван от IHS Global Insight.

Доходите, които са свързани с реалния БВП на глава от населението пряко предопределят покупателната способност и търсенето на стоките, произвеждани от тези култури. Допускането е колко по-голям е ръстът на БВП и на реалния БВП на човек от населението, толкова по-голям е разполагаемият доход, а оттам и възможностите на населението за

потребление. Естествено това зависи както от абсолютния размер на БВП, така и от неговото разпределение. По този начин макроикономическите показатели са въздействащи преобладаващо на глобалната среда, откъдето се пренасят ефекти и върху националните условия.

Таблица 1. Предвиждания на основни макроикономически показатели до 2023 г.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Номинален БВП (млн. лв.)	101 984	104 432	106 938	109 505	112 133	114 824
Реален БВП (млн. лв.)	99 218	101 021	104 192	106 980	109 701	113 565
Население (млн.)	6,95	6,90	6,85	6,78	6,73	6,67
Обменен курс лв./долар	1,62	1,60	1,55	1,60	1,65	1,65
Реален БВП/човек, лв.	14267,26	14650,46	15218,52	15770,58	16307,42	17022,64
Средногодишна инфлация, %	2,79	3,38	2,64	2,36	2,22	1,11

Източник: САРА, на основата на прогнози от IHS Global Insight, НСИ и национални експертни оценки

ГЛОБАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ ПРИ ПРОИЗВОДСТВОТО И ТЪРГОВИЯТА СЪС ЗЪРНЕНИ И МАСЛОДАЙНИ КУЛТУРИ

Световното производство на пшеницата и царевичата през 2017/18 стопанска година беше 5-та поред на силна реколта. Производството на пшеница е с 6% повече отколкото средното производство за периода 2012-2016, достигайки 759 млн.т, а при царевичата увеличението през последните 5 години е с 3%. По данни на FAS¹ към Американския департамент по земеделие, високите нива на производство през изминалата година запазват стоковите запаси на максимални за последните години обеми. Това особено важи за пшеницата, където са постигнати рекордни запаси от 270,4 млн.т, което съставлява 30% от добитата пшеница за реколтната 2017/18 година.

Подобно на ситуацията при зърнените култури е и положението при рапицата и слънчогледа. Последната 2017/18 година се

оказа исторически връх в производството, което възлезе на 74,2 млн.т при рапицата и 47,2 млн.т при слънчогледа. За разлика от зърнените култури запасите, поради технологични причини, тук не са толкова важен фактор влияещ върху пазара, който се детерминира до голяма степен от настоящето производство. Запасите при слънчогледа и рапицата са на равнища между 5-8% от общото годишно производство.

Вследствие на тази конюнктура първоначалните очаквания бяха, че може да има натиск надолу върху цените, което се случи при слънчогледа и рапицата, докато пшеницата и ечемика се оказаха с цени по-високи отколкото в предходната 2016/17 година, а при царевичата нещата са почти идентични. Изкупните цени на хлебна пшеница в ЕС през 2017/18 година са с около 5% по-високи отколкото в предходната година, достигайки 164 евро/т, а при ечемика изкупната цена се

¹ Foreign Agricultural Service

повиши до 154 евро/ха. При рапичното олио, цените на пристанище Ротердам от реколта 2017/18 са с около 4% по-ниски отколкото тези през предходната година. При слънчогледа износните цени от Украйна за 2017/18 година се очертава да бъдат с около 7% по-ниски отколкото през 2016/17 година, докато цените на олиото ще се окажат вероятно по-високи с 1-2%.

Първоначалните оценки на [USDA](#)² за световната реколта от пшеница през 2018/19 година са за производство от 748 млн.т - 1,5% под това от предходната година. Очаква се Русия да намали добитата пшеница до 72 млн.т, от 84 млн.т година по-рано, а Украйна до 9,6 млн.т. Световното общо потребление на пшеница ще превишава производството и ще възлезе на 754 млн.т. Това дава основание да се мисли за стабилни световни цени на пшеницата и дори увеличение от 5-8% в сравнение с 2017/18 г.

Площите с ечемик плавно намаляват след средата на 90-те години, когато световното производство е достигало 180 млн.т. Това намаление през годините се засили особено в последните 2-3, а в настоящем по прогнози на [USDA](#) се очаква леко увеличение на производството от 2,5%, до 147 млн.т, в сравнение с 2017/18 г. Това ще дойде от ръст на прибирания ечемик в ЕС. Независимо че се смяташе, че ечемикът ще намали своето присъствие в световния зърнен баланс, годишното световно търсене остава около 145-150 млн.т. Средната изкупна цена на ечемика в ЕС през пазарната 2017/18 г. се повиши и ще възлезе на около 155 евро/т, докато година по-рано бе около 142 евро/т. През 2018/19 г. се предвижда средна европейска цена отново около 155 евро/т.

При рапицата се очаква незначително увеличение на производството до 74,4 млн.т от 74,3 млн.т година по-рано. Стабилното търсене и много високите цени от предходната година доведоха до ръст в засетите площи. Търсенето не се очаква да превиши предлагането, което намалява изгледите за ръст на цените. Борсовата цена на Matif за пазарната 2018/19 г. се очаква да остане около 350 евро/т.

При пролетните култури, макар и сравнително рано, нещата стоят почти аналогично. По последни данни на USDA, общото производство на царевица в света през 2017/18 г се очаква да достигне 1,04 млрд.т. Бившите съветски републики, заедно с Украйна се очаква да имат спад от 75 млн.т през 2016/17 до 65 млн.т през 2017/18. В ЕС не се очаква промяна, а Китай също се прогнозира да добие с 4 млн.т по-малко, до 215 млн.т. През новата пазарна година 2018/19, световното производство на царевица може да се повиши, по последни данни на USDA до 1,06 млрд.т, което е увеличение с 2% в сравнение с предходната година.

Ситуацията при слънчогледа е доста различна отколкото е тя в исторически план. Неблагоприятната година при слънчогледа и олиото по отношение на цените, започнала от 2017 година насам, се дължи на рязкото увеличение на производството. През 2018/19 г. се очаква производството на слънчогледово семе да достигне исторически максимум от 50 млн.т. Наред с това ниските цени са подсилвани не само от голямото световно производство, но и от обилната реколта, на първо място при палмовото масло. Производството по данни на USDA е 69 млн.т при средно около 60 млн.т през 2017/18 година. През 2018/19 година се очаква също рекорд в производството на палмово масло през тази година от 72

² Американският департамент по земеделие

млн.т, което ще се отрази на цените на целия маслодаен комплекс.

Таблица 2. Световен баланс на разглежданите зърнено-маслодайни култури

Световен баланс по културите,	Пшеница		Ечемик		Царевица		Слънчоглед		Рапица	
	2017/18	2018/19*	2017/18	2018/19*	2017/18	2018/19*	2017/18	2018/19*	2017/18	2018/19*
Производство	758	748	143	148	1034	1056	47	50	74	75
Вътрешно потребление	744	753	147	148	1064	1087	44	46	70	72
Международна търговия	184	188	28	29	147	153	2	2	16	17
Крайни стокови запаси	270	264	18	17	195	159	2	2	7	7

Източник: Foreign Agricultural Service, USDA * - прогноза

ПРЕДВИЖДАНЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПРОИЗВОДСТВОТО И ТЪРГОВИЯТА НА ЗЪРНЕНИ И МАСЛОДАЙНИ КУЛТУРИ В БЪЛГАРИЯ

Площи

През 2017 г. общата реколтирана площ на петте анализирани култури – пшеница, ечемик, царевица, слънчоглед и рапица, възлиза на 2,73 млн. ха (МЗХГ, 2018). В сравнение с предходната година се наблюдава слабо намаление с близо 1%. На фона на постигнатите върхови стойности на показателя през 2013 г. отчетената редукция е по-съществена – с 8%. Причините са предимно в свиването на реколтираните площи с пшеница (-201,4 хил. ха) и ечемик (-72,7 хил. ха), под въздействие на относително по-неблагоприятната пазарна конюнктура и реализирания спад в ценовото равнище. При маслодайните култури се наблюдава противоположна ситуация, като площите, предназначени за производство на слънчогледово семе отбелязват увеличение с 14,9 хил. ха през 2017 г. в сравнение с 2013 г., а при площите с рапица отчетеният ръст е в размер на 22,9 хил. ха.

Прогнозите на експертите от САРА за 2018 г., съобразени с комплексното влияние

на климатичните, производствени и пазарни фактори, определят слабо намаление в общия размер на реколтираните площи от разглежданите зърнени и маслодайни култури до 2,66 млн. ха. Силно пониженото равнище на изкупните цени, като резултат от сериозното увеличение на производството на слънчоглед през изминалата година, е водеща причина за прогнозираното свиване в размера на реколтираните площи – с около 170 хил. ха (-19,0%). Очаква се тенденцията на намаление при засетите с ечемик площи да продължи и през настоящата стопанска година, но при по-слаб темп до 123 хил.ха. Прогнозира се увеличение при площите с царевица, които може да достигнат 433 хил. ха, както и при площите с рапица – до 191 хил. ха (фиг. 1 и таблици с продуктови баланси).

В средносрочна перспектива очакванията са общият размер на площите на петте водещи зърнени и маслодайни култури да се задържи в границите между 2,63 хил. ха и 2,68 хил. ха годишно. Направените през пос-

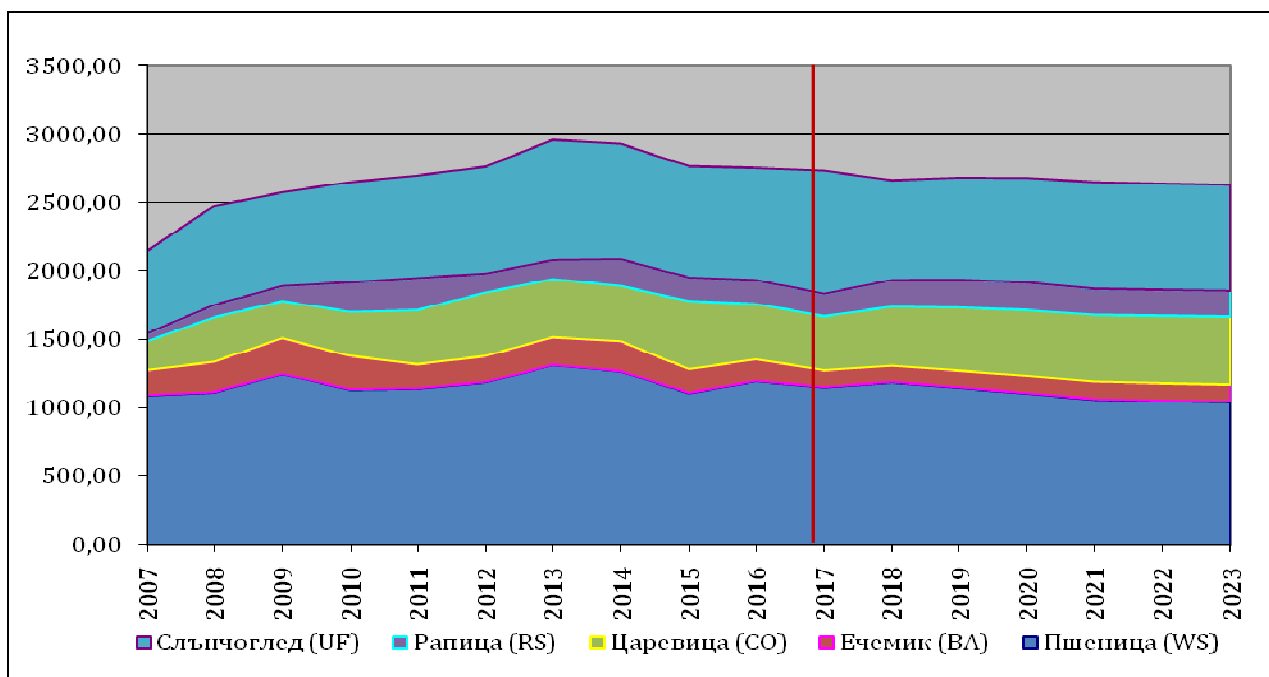

ледните години сериозни инвестиции в техника, употребата на по-качествени семена и въвеждането на нови сортове с високи продуктивни възможности предполагат увеличение на производството на основа повишената производителност, а не на разширяване на площите. Освен това, пшеницата заема основен дял (над 40%) в структурата на засетите площи, а очакванията за ежегодни стабилни и високи реколти в глобален план през следващите пет години не позволяват да се прогнозира по-съществен ръст в равнището на из-

купните цени, което също представлява ограничителен фактор.

Предвид отслабващият интерес към производството на ечемик както в глобален, така и в национален план, се прогнозира площите да се задържат на нивото от 2017 г. – около 127 хил. ха средно за периода 2018-2023 г. Прогнозираното равнище е с 27% по-ниско от средното за изминалите пет години – 175 хил. ха за периода 2013-2017 г.

Фиг. 1. Площи, хил. ха

Източник: МЗХ, проект САРА

Темповете на растеж при търсенето на царевица за фуражи, човешка консумация и индустриална употреба в глобален план, изпреварващи производството, са в основата на прогнозираното нарастване на засетите площи. Предвижданията сочат, че към 2023 г. площите с царевица е вероятно да достигнат 503 хил. ха, което е със 17% над средното равнище за периода 2013-2017 г. – 428 хил. ха. Основанията за прогнозираното уве-

личение се свеждат до устойчивото разширяване на преработвателните мощности, наблюдавано през последните няколко години, което ще доведе до растеж на търсенето на царевица за промишлени цели – производство на царевичен сироп, нишесте, захар и др.

По отношение на маслодайните култури по-сериозно увеличение се очаква при

засетите и реколтирани площи с рапица. Предвижда се през следващите пет години средният размер на площите със слънчоглед

Средни добиви

Климатичните условия на годината определят в голяма степен равнището на средните добиви при зърнените и маслодайните култури, като те са най-честата причина за наблюдаваните годишни колебания в нивото на показателя. С употребата на качествени семена, подобряване на технологичното равнище и навременно реализиране на агротехническите мероприятия, негативното влияние на агрометеорологичните фактори върху средните добиви може да бъде ограничено.

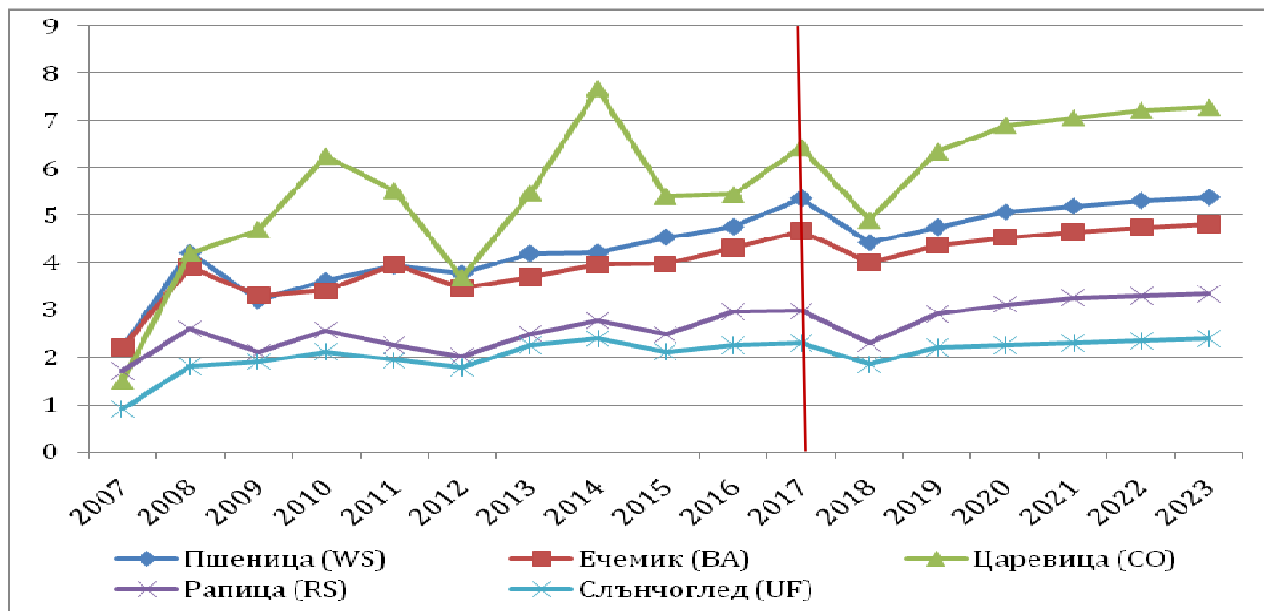
Данните, илюстрирани на фиг. 2, показват устойчиво нарастване на средните добиви от пшеница и ечемик през периода 2013-2017 г., като благоприятните условия през изминалата година допринесоха за постигане на ви-

да е около 766 хил. ха, което остава доста под осредненото равнище за периода 2013-2017 г. – 850 хил. ха.

соки стойности на показателя, съответно 5,35 т/ха при пшеницата и 4,66 т/ха при ечемика. Увеличение в равнището на прибраната продукция от единица площ е реализирано и при царевичата – с 18% спрямо 2016 г., но нивото на средните добиви (6,44 т/ха) остава под рекордно отчетеното през 2014 г. – 7,68 т/ха.

Прогнозата за средните добиви от разглежданите зърнени и маслодайни култури през 2018 г. се основава на допускането за по-неблагоприятни климатични условия в критичните за тези култури месеци и ориентацията на фермерите в последно време към по-ефективно производство, свързано с ограничаване на разходите под влияние на очакванията за ниски цени.

Фиг. 2. Средни добиви, тон/ха

Източник: МЗХ, проект САРА

Според разработената прогноза е вероятно средният добив от пшеница през 2018 г.

да се понижи до 4,42 т/ха (със 17% под нивото на отчетения през 2017 г.). Очакванията

са средните добиви при царевицата да се понижат до 4,90 т/ха, а при ечемика – до 4,00 т/ха. При маслодайните култури намалението може да достигне около 20% - до 2,30 т/ха при рапицата и до 1,85 т/ха при слънчогледа. Тези предвиждания, специално при слънчогледа, са направени на база по-скоро песимистичен сценарий за развитие на климатичните условия в следващите месеци, изразяващи се в неравномерно разпределение на валежите и по-голямо засушаване от средното, особено през м. Юли, както и по-високи средни температури тази година. Този сценарий е приет, като най-вероятен с оглед наблюдаваните тенденции през тази година, но това в никакъв случай не изключва с по-малка вероятност различни климатични условия и действителност.

Производство

Последната маркетингова 2017 година се оказва една от най-добрите за последните няколко години в световен мащаб. Това в голяма степен важи и за България, където 2017/18 година се оказва рекордна при пшеницата, с прибрани над 6,1 млн.т. Рекордни количества са ожънати и от слънчоглед, като за първи път производството надвиши 2 млн.т. Всичко това доведе до едно от най-високите нива на производство отчитани при тези 5 култури, където общото производство достигна 11,6 млн.т, малко по-малко отколкото най-силната досега 2014 г., когато са реколтирани почти 11,8 млн.т.

Прогнозата за производството от разглежданите пет зърнени и маслодайни култури през 2018 г., изведена на база оценката за размера на засетите и реколтирани площи и очакваните средни добиви, предполага спад с около 18% в сравнение с равнището от предходната година (фиг. 3 и таблици с продукто-

При царевицата, с оглед на съществуващите потенциални възможности за подобряване на напояването и ситуация на растящо търсене в световен мащаб, в средносрочен план, се прогнозира съществено увеличение на средните добиви до 7-7,29 т/ха годишно. Ръст в продуктивността се очаква и при рапицата, като се оценява като достижимо равнище от 3,35 т/ха за следващите 5 години. Към 2017 г. средните добиви в ЕС са 3,2 т/ха, докато в България за периода 2013-2017 г. средните добиви са около 2,85 т/ха, което е с 11% по-ниско от средните за ЕС към 2017 г., което е и предпоставка за продължаващ ръст. Средните добиви от слънчоглед ще се движат около установените нива през последните пет години.

ви баланси). Основание за това са очакваните по-ниски средни добиви, в резултат от прогнозираните неблагоприятни агрометеорологични условия, от гледна точка на засушаване, и други непредвидими случайни събития, като градушки. Вероятното намаление ще е с най-сериозен размер при слънчогледа – с 34%. Причина за това, обаче не е само намаление на добивите, което се очаква да има през тази година, но и силното снижение на засетите площи, като реакция от ниските цени от последната година. Реколтираната площ при слънчогледа се очаква да се свие до 727 хил.ха., докато година по-рано по данни на МЗХГ е достигала 897 хил.ха. Понижените равнища на средните добиви при рапицата и царевицата е вероятно да бъдат компенсирани частично от увеличението на засетите площи. Предвижданото намаление на производството в този случай ще бъде с около 8% по отноше-

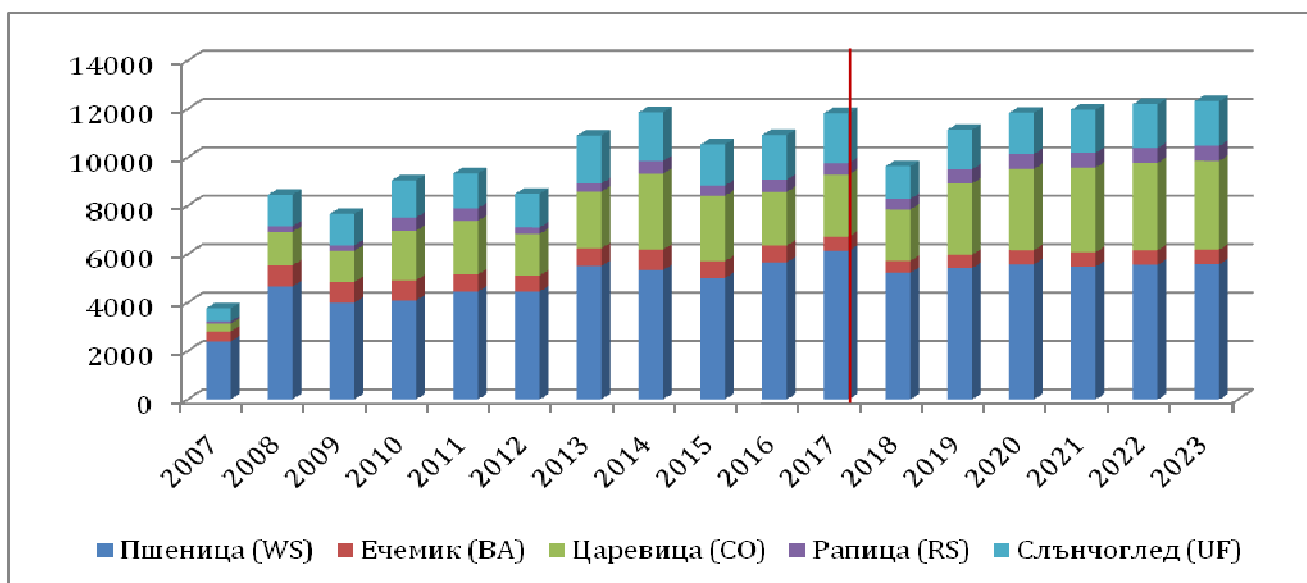

ние количеството на маслодайните семена от рапица и с около 17% при царевичата.

Очакванията са през следващите пет години производството на царевича да се увеличи, като средно за периода 2018-2023 г. достигне 3,2 млн. т, което превишава с 23% средното ниво за периода 2013-2017 г. Увеличение се прогнозира и при производството на

рапица – с 28%. Очакванията за увеличение на производството на царевича е заради очакванията за нарастването на регионалното търсене в следващите години, дължащо се на изграждането на нови мощности, които да използват царевичата като суровина в техния производствен процес.

Фиг. 3. Производство, хил.тона

Източник: МЗХ, проект САРА

Пазарна конюнктура

Износът на пшеница, царевича и маслодайни семена от слънчоглед и рапица в стойностно изражение формира около 37% от общата стойност на аграрния износ от страната ни през 2016 г. Основните експортни дестинации са държавите от ЕС, което обуславя силната степен на зависимост между вътрешните изкупни цени на продукцията от зърнени и маслодайни култури спрямо пазарната конюнктура на Единния европейски пазар, както и от ситуацията в глобален план като цяло.

Високата реколта през стопанската 2017/2018 година доведе до задържане и дори понижение в ценовото равнище, което се почувства най-сериозно при цената на слънчог-

леда (понижение с 15%) и при царевичата (спад с 3% на годишна база) (фиг. 4). До известна степен цената на пшеницата, не само в България, а и на целия световен пазар успя да се съхрани като стойност, въпреки върховните количества пшеница ожънати през изминалата година. През последната кампания имаше силни опасения, че особено от началото на 2018 г. може да има силен натиск върху цената на пшеницата, заради свръхпроизводството и големите стокови запаси, но пшеницата се утвърди, като една от най-стабилните в ценово отношение култура. Средната цена на пшеницата за кампания 2017/18 година в страната се очертава да бъде около 273 лв/т,

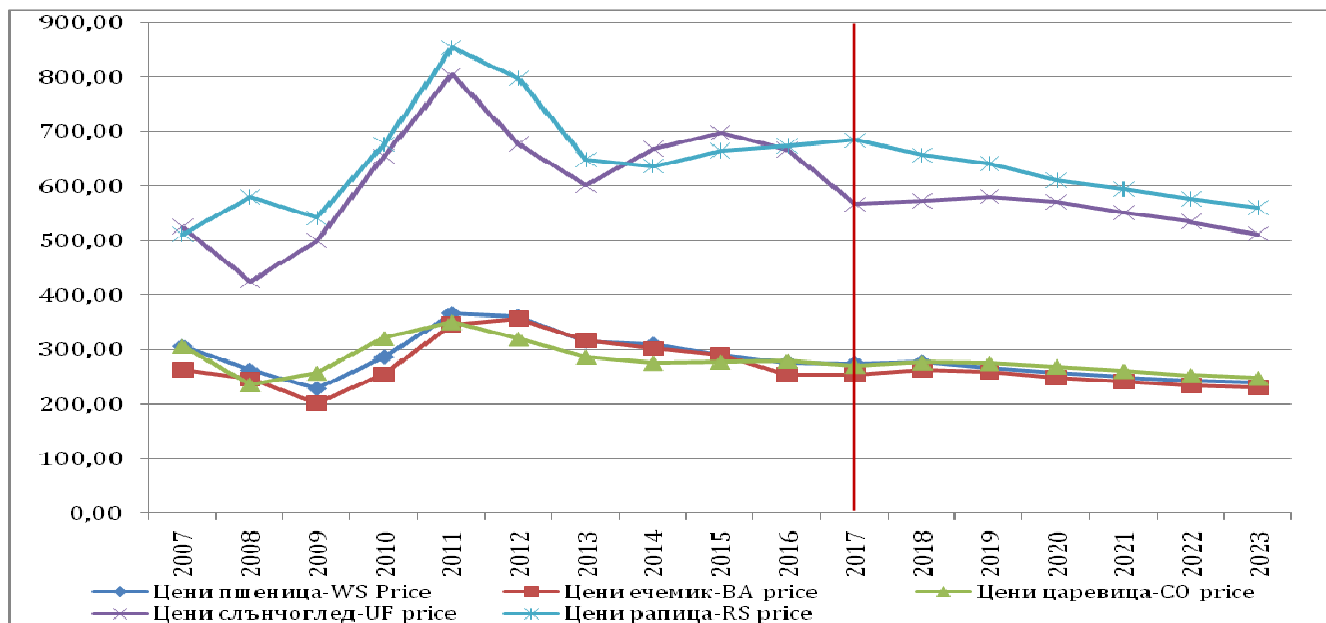

като средната цена за фуражна пшеница да бъде в рамките на 263 лв/т, а на хлябна пшеница около 282 лв/т. През 2018/19 година, средната цена за пшеница се предвижда да се увеличи леко и да достигне 277 лв/т. Цената на фуражна пшеница от своя страна се очаква да се повиши в по-голяма степен до 269 лв/т, а на хлябна пшеница да нарасне до 283 лв/т, средно за цялата пазарна година. Направеният стохастичен ценови анализ показва, че при песимистичен сценарий за средната пазарна цена на пшеница през идващата кампания, цената в страната може да падне до 232 лв/т. Насрещният оптимистичен сценарий за средната цена на пшеница показва, че цената в 94% от положителните случаи може да се покачи до 344 лв/т. Съотношението между песимистичните и оптимистични сценарии за ценовото развитие при пшеницата е 2:3, което

означава, че цената е много по-вероятно да бъде нагоре отколкото надолу от определената средна цена.

Изчисляваните средни изкупни цени са спотови (пшеница – Североизточна България, царевица, слънчоглед – Северно-централен район, ечемик и рапица – Югоизточен район). При ечемика средната цена за пазарната 2018/19 година се оценява на 263 лв/т. При положителен развой на цената се очаква тя да достигне 340 лв/т, а при негативен такъв да падне до 199 лв/т. Съотношението между песимистичния и оптимистичен сценарий е 3,2:1,8, с по-голяма вероятност да наблюдаваме по-ниска от оценената средна цена за ечемика отколкото по-висока. При рапицата се очаква средната цена за пазарната година да бъде 656 лв/т

Фиг. 4. Цени на отделните продукти на вътрешния пазар, лв./т

Източник: МЗХ, проект САРА

При царевицата, средната цена се оценява на 276 лв./тон. Диапазона, в който ще се простира изкупната цена на царевица в стра-

ната, с вероятност от 94%, ще бъде между 222-315 лв/т. Средната цена за слънчогледа се предвижда да бъде около 572 лв./тон. Съот-

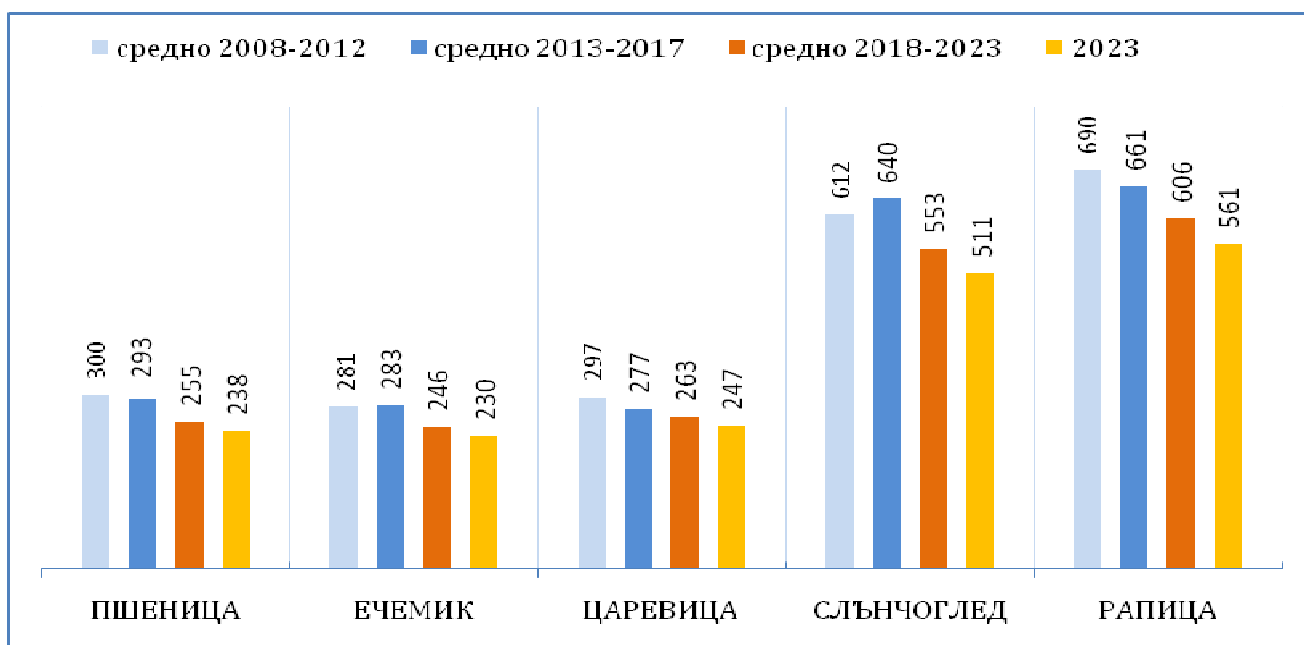
ношението между песимистичен и оптимистичен сценарий за движение на цената на слънчогледа през новата 2018/19 година, спрямо тази средна цена, е 3:2, което означава, че има по-голяма вероятност тази цена да бъде по-ниска от прогнозираната.

Въпреки това равнището на прогнозните цени за 2018 г. остава далеч под рекордните нива от 2011 и 2014 г. Посочените оценки, направени преди началото на жътвената кампания, биха претърпели корекции в случай на влошаване на климатичните условия с негативно отражение върху равнището на производството.

Прогнозата за движението на цените в средносрочен план очертава намаление при всички изследвани култури. Допуска се, че както в България, така и в международен аспект, няма да се наблюдават сериозни отклонения от нормалните климатични условия,

които да доведат до недостиг на продукцията, а оттам и до известно повишаване на цените. Високите средни стойности, установени през периода 2013-2017 г., са трудно достижими, поради спецификата на пазарната ситуация през някои от годините, предизвикана от намаленото количество на предлагането в определени райони на света под влияние на природните фактори. Липсата на основания за допускане на засушаване или други бедствия през следващите пет години предполага ежегодното получаване на стабилни реколти от зърно и маслодайни семена, респективно стабилно предлагане на международния пазар, което ще оказва въздействие върху вътрешните цени. Очакванията са агрегираните ценови равнища за годините от 2018 до 2023 г. да са по-близки до тези от периода 2008-2012 г., и по-конкретно до първите три години от посочения период.

Фиг. 5. Агрегирани по периоди цени на отделните продукти, лв./т

Източник: МЗХ, проект САРА

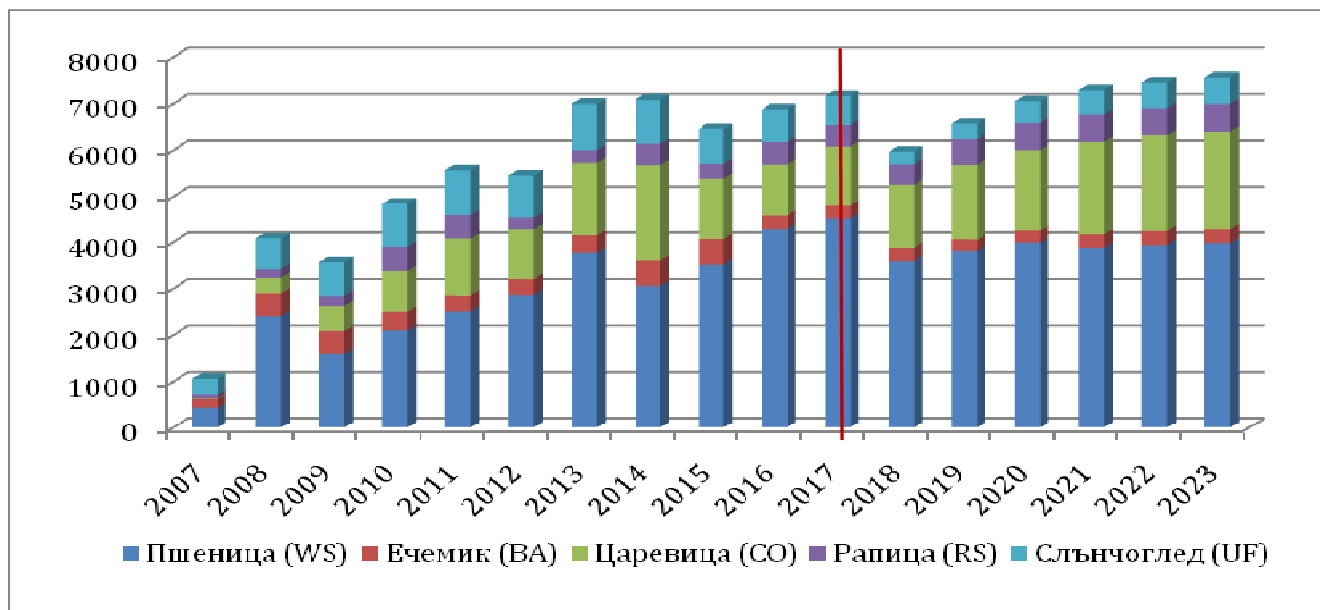

Външна търговия

Прогнозираното намаление в производството на зърнени и маслодайни култури през 2018 г. ще се отрази и върху очакваното количество на изнесената продукция (фиг. 6). По предварителни оценки е вероятно да има спад с близо 17% в общото количество на експорта на петте изследвани култури – от 7,1 млн. тона през маркетинговата 2017/2018 г. до 5,9 млн. тона през 2018/2019 г. След две поредни години на рекорден износ на пшеница от порядъка на 4,3-4,5 млн. тона, през настъпващата реколтна година се предвижда сериозно намаление до около 3,6 млн. тона, което представлява около 69% от очакваното количество продукция. Благоприятната конюнктура на международния пазар ще стимулира нарастването на износа на царевича, който е вероятно да се увеличи с около 7% в сравнение с предходната година.

Съществено намаление се очаква при износа на слънчогледово семе – с 57,4%. Прогнозата се обуславя от силно конкурентната среда както на европейския пазар, така и на вътрешния пазар. Вносът на слънчогледово семе на пазара в ЕС се е увеличил със 72% през стопанската 2017/2018 г. в сравнение с осредненото количество за периода 2012-2016 г. Държавите, които разширяват пазарния си дял са Молдова (+182%), Турция (+73%) и Украйна (+6%). Логично е в тази ситуация голяма част от българската продукцията вместо за износ да се ориентира към преработка, като по този начин се повиши добавената стойност. Намаление се очаква и при износа на маслодайни семена от рапица, в размер на 2%.

Фиг. 6. Износ на отделните стоки, хил.тона

Източник: МЗХ, проект САРА

Прогнозираното развитие на експорта през следващите пет години показва, че ежегодно изнасяните количества на пшеница ще

се движат между 3,6 и 3,9 млн. тона. Това се прави на основата на намаление на производството в сравнение с предходните 2 рекордни

години, когато се постигна абсолютен максимум на прибраната пшеница в страната, съпоставено за всички години от 90-те години на миналия век. По-съществено увеличение се очаква при износа на царевича, който е вероятно да достигне 1,8 млн. тона средно за периода 2018-2023 г. (увеличение с 24% в сравнение със средното за 2013-2017 г.). Предвижда се устойчив ръст и при износа на рапица – до

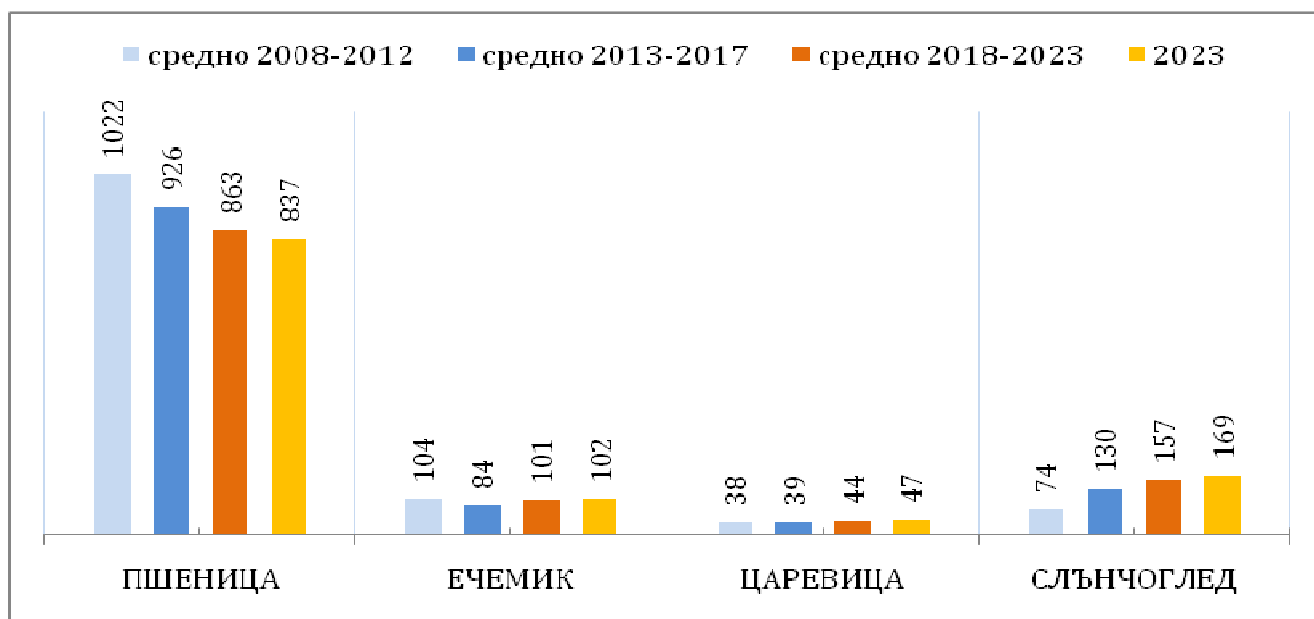
Потребление

Сред зърнените култури пшеницата е с основен принос за поддържане продоволствената сигурност на населението. Съгласно данните на НСИ потреблението на хляб и тестени изделия на глава от населението постоянно намалява, като през 2010 г. възлиза на 108 кг, а през 2017 г. – на 87,1 кг (понижение с близо 20%). Според прогнозния модел на САРА, който отчита намаляващия брой на населението в страната както и очакваното ценово равнище, количеството на пшеницата, използвана

593 хил. тона през 2023 г. Сериозно намаление се очаква при износа на слънчогледово семе (с около 43% на база средните стойности за двата съпоставяни периода). Очакванията се обосновават от развитието на преработвателните мощности в страната и растящия през последните години износ на слънчогледово масло.

за човешка консумация, постепенно ще се ограничава. Докато през периода 2008-2012 г. в страната са потребени средно 1 022 хил. тона пшеница за задоволяване хранителните нужди на населението, то през следващия пет годишен период е отчетено намаление с 9%, снижавайки се до ниво от 926 хил. тона. Следвайки отрицателния тренд, макар и по-слабо изразен, през периода 2018-2023 г. преработеното в хляб и тестени изделия зърно може да намалее до 863 хил. тона (фиг.7).

Фиг. 7. Потребление на културите за човешка консумация, хил. тона

Източник: МЗХ, проект САРА

С разширяване производството на царевица в страната ще расте и потреблението, което е в съответствие и с наблюдаваните европейски и световни тенденции. Прогнозира се количеството предназначено за човешка консумация да достигне 47 хил. тона през 2023 г., реализирайки увеличение с 20% спрямо периода 2013-2017 г. Едновременно с това ще нарастват и преработените в промишлени условия количества – от 669 хил. тона през 2017 г. до 868 хил. тона през 2023 г.

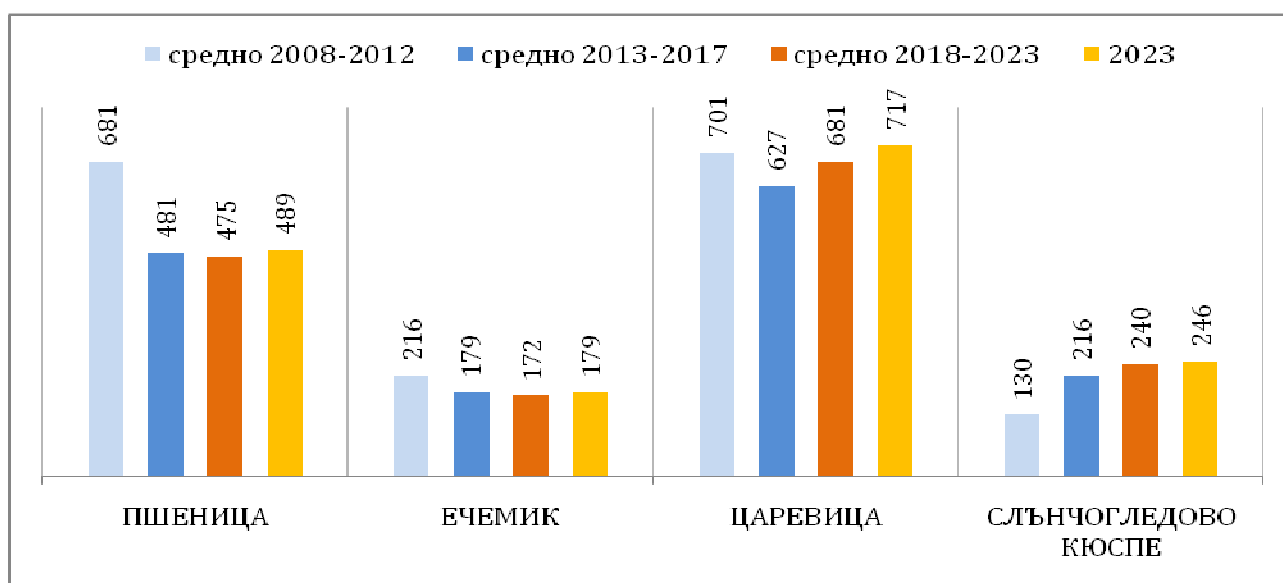
Най-сериозен ръст се очаква в употребата на слънчоглед, която обхваща както бележня слънчоглед, така и предназначения за преработка в слънчогледово олио количества. Предвид предвиждания ръст в преработката, увеличеното количество на предлагането може да се отрази в намаление на реализационните цени на слънчогледовото масло, което ще стимулира известен ръст в потреблението – с 20% средно за периода 2018-2023 г.

Прогнозата за употребата на разглежданите зърнени и маслодайни култури - пшеница, ечемик, царевица, рапица и слънчоглед,

под формата на фуражи в животновъдството, се основава на взаимната обвързаност между моделите „Зърно”, „Мляко” и „Месо”. Очакванията за позитивно развитие, предимно на птицевъдството и свиневъдството, в средносрочна перспектива, както и поддържането на сравнително ниски цени при зърнените култури ще стимулира по-широката им употреба за изхранване в животновъдството.

В средносрочен план се прогнозира най-съществено нарастване на употребата на царевица в животновъдството, под влияние на търсенето от страна на животновъдството за постигане на по-добро хранене и по-добра продуктивност. Представените на фиг. 8 данни показват, че към 2023 г. употребеното количество царевица в животновъдството е вероятно да достигне 717 хил. тона, което е с 2% над средното ниво за периода 2008-2012 г. Осреднените стойности на показателя за годините от 2018 до 2023 г. остават по-ниски от равнището за посочения период, въпреки предвижданото увеличение с 8%, в сравнение със средното за 2013-2017 г.

Фиг. 8. Потребление на културите в животновъдството, хил. тона

Източник: МЗХ, проект САРА

Тенденцията към насърчаване производството на протеинови култури в рамките на ЕС ще стимулира употребата на по-богати на протеини фуражи в животновъдството, което ще задържа растежа при потреблението на пшеницата. Количествата, употребени за фураж, се очаква да са около 475 хил. тона средно за 2018-2023 г., което е с 1% под нивото на предходния петгодишен период. Потреблението на ечемик ще продължи да намалява, макар и с по-слаб темп,

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- В глобален план се очаква новата 2018/19 година да бъде по-слаба в производствено отношение в сравнение с предходните две, като търсенето превишава предлагането, което е основание да се мисли за задържане и дори леко увеличение на цените, най-вече при зърнените.
- При маслодайните култури в световен мащаб се очертава една много добра година по отношение на соята, рапицата и палмовото масло, което кара анализаторите да предвиждат по-скоро спад в цените. Силното търсене и икономическият подем на световната икономика ще допринесат за ограничаване на цените на маслодайните култури.
- Настоящият доклад за България вещае една по-слаба в производствено отношение година при пшеницата, ечемика и рапицата, на нива близки до тези през пазарната 2015/16 г. Това се дължи на полошите метеорологични условия, особено в началото на пролетта и донякъде незадоволителните агротехнологични мероприятия, които фермерите извършват, особено в контекста на очакваните ниски цени, където поведението не е максимизирано на печалбата, а постигане на по-голяма ефективност.
- което произтича от очакваното ограничаване при засадените площи. Прогнозираното увеличение при преработката на слънчоглед е около 15% - от 1038 хил. тона средно за 2013-2017 г. до 1203 хил. тона през следващите шест години, ще окаже положително въздействие върху употребата на слънчогледово кюспе. Очаква се потреблението му в животновъдството да се увеличи с 11% през периода 2018-2023 г.
- Заложените допускания за по-лоша природна година са прилагани и при царевичата и слънчогледа. Критични при тях са най-вече м.Юли и по-малко Август. Ако нещата продължат както през последните два месеца, вместо относително ниски добиви е много вероятно да се отиде в противоположната крайност, за което има добри предпоставки.
- През 2018/19 година се наблюдава продължаващо свиване на общите площи с петте култури, заради намаляване на доходността и регулациите от политика.
- Най-сериозно свиване има при слънчогледа. Ниските цени на слънчогледа през 2017/18 г. са причина както за оряване на площите, така и за предприемане на реструктуриране на това производство в следващите години в посока застъпване на повече високо-олеинов слънчоглед.
- В следващите години ще се запази водещата роля при производството на пшеницата, която се оказва с най-стабилни пазарни позиции, а при доходността, най-висока възвращаемост се прогнозира за рапицата, следвана от царевичата, в рамките на 100-120 лв./дка брутен маржин (приходи с субсидии, производствени разходи, без постоянни разходи и труд).

ПРОДУКТОВИ БАЛАНСИ

Продуктов баланс при пшеница

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Хил. ха								
Площ	1 193	1 147	1 185	1 145	1 103	1 059	1 049	1 040
Тона/ха								
Добиви	4,75	5,35	4,42	4,74	5,06	5,18	5,30	5,37
Хил. тона								
Производство	5660	6135	5232	5427	5583	5489	5560	5589
Внос	51	47	47	51	50	50	49	49
Начални запаса	87	33	44	137	135	104	101	108
Общо предлагане	5798	6215	5323	5615	5768	5643	5710	5746
Потребление	1452	1611	1595	1633	1638	1629	1624	1606
за фураж	270	435	413	480	487	491	491	489
за човешка консумация	890	886	882	877	869	859	850	837
за семена	262	252	258	247	235	224	219	215
Индустриална употреба	30	38	42	29	47	55	64	65
Износ	4275	4513	3590	3814	3988	3873	3936	3976
Крайни запаси	33	44	137	135	104	101	108	114
Общо търсене	5798	6215	5323	5615	5768	5643	5710	5746

Продуктов баланс при ечемик

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Хил. ха								
Площ	161	126	123	126	129	128	127	125
Тона/ха								
Добиви	4,31	4,66	4,00	4,37	4,53	4,64	4,75	4,81
Хил. тона								
Производство	694	586	493	553	583	593	602	602
Внос	16	16	16	16	16	16	16	16
Начални запаса	15	74	80	38	58	81	83	85
Общо предлагане	725	676	589	607	657	690	701	703
Потребление	348	312	269	303	308	310	310	309
за фураж	215	183	141	175	178	180	180	179
за човешка консумация	105	101	100	100	101	101	101	102
за семена	28	28	28	28	29	29	29	28
Износ	296	280	281	240	263	293	301	300
Крайни запаси	74	80	38	58	81	83	85	85
Общо търсене	725	676	589	607	657	690	701	703

Продуктов баланс при царевица

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	Хил. ха							
Площ	407	398	433	463	485	494	500	503
	Тона/ха							
Добиви	5,45	6,44	4,90	6,35	6,91	7,07	7,23	7,29
	Хил. тона							
Производство	2219	2563	2121	2944	3352	3495	3614	3666
Внос	357	91	145	122	122	139	147	145
Начални запаси	267	360	279	80	95	265	272	279
Общо предлагане	2843	3014	2545	3146	3569	3899	4033	4090
Потребление	1351	1408	1071	1386	1511	1572	1631	1639
за фураж	695	691	516	707	713	718	719	717
за човешка консумация	40	42	42	42	43	45	46	47
за семена	6	5	6	6	7	7	7	7
Индустриална употреба	610	670	507	631	748	802	859	868
Износ	1122	1289	1383	1632	1756	2017	2083	2128
Крайни запаси	360	279	80	95	265	272	279	282
Общо търсене	2843	3014	2545	3146	3569	3899	4033	4090

Продуктов баланс при слънчоглед

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	Хил. ха							
Площ	817	897	727	744	759	778	775	772
	Тона/ха							
Добиви	2,25	2,29	1,85	2,20	2,24	2,29	2,34	2,39
	Хил. тона							
Производство	1838	2055	1347	1634	1703	1782	1813	1842
Внос	214	118	159	138	138	138	138	138
Начални запаси	97	111	240	130	186	191	195	197
Общо предлагане	2149	2284	1746	1902	2027	2111	2146	2177
Потребление	1329	1381	1340	1353	1357	1368	1376	1387
за сл. масло	1186	1233	1189	1200	1199	1206	1210	1215
за човешка консумация	140	144	148	150	155	159	163	169
за семена	3	4	3	3	3	3	3	3
Износ	698	634	270	343	460	528	553	571
Крайни запаси	111	240	130	186	191	195	197	198
Общо търсене	2149	2284	1746	1902	2027	2111	2146	2177

Продуктов баланс при рапица

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	Хил. ха							
Площ	172	161	191	200	199	188	186	186
	Тона/ха							
Добиви	2,96	2,98	2,30	2,92	3,12	3,26	3,30	3,35
	Хил. тона							
Производство	507	479	440	584	622	612	614	623
Внос	40	40	55	45	45	45	45	45
Начални запаси	7	9	8	4	8	8	8	8
Общо предлагане	554	528	503	633	675	665	667	676
Потребление	54	59	51	69	71	69	69	69
за масло	53	58	50	68	70	68	68	68
за семена	1	1	1	1	1	1	1	1
Износ	489	456	446	551	591	582	585	593
Крайни запаси	9	8	4	8	8	8	8	8
Общо търсене	554	528	503	633	675	665	667	676

ЛИТЕРАТУРА

1. Eurostat Agriculture Statistics: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
2. FAO Statistics <http://faostat.fao.org/site/342/default.aspx>
3. Helmar, M.D., (2017). *International Crops Baseline Briefing Book*, Technical Report, UCED 2016/17-13, University Center for Economic Development (UCED), University of Nevada, Reno
4. IHS Global Insight <http://www.ihs.com/products/global-insight/index.aspx>
5. International Labour Organization. "World Employment and Social Outlook – Trends 2018". http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_615590/lang--en/index.htm
6. USDA - FAS (2017) World Agricultural Production
7. USDA (2017) World Agricultural Supply and Demand Estimates, July 2017, World Agricultural Outlook Board Grain: World Markets and Trade. August 2017
8. Аграрни доклади 1998-2017, МЗХГ
9. МЗХГ 2018, "Добиви от полски култури – реколта `2017". Предварителни резултати, http://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2018/04/30/preliminarydata_crop2017.pdf

